

SÀLİHLERİN ANILMASI*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri! Size bu sefer Torosların çok şirin bir beldesinden, Cevizli'den sesleniyorum.

Cevizli kasabası, Akseki'nin kuzeyinde ve mübarek bir belde olan Seydişehir civarında bir şirin kasaba... Bizi buraya bazı merasimler için çağırdılar. Burada Fatih Sultan Muhammed Han zamanında yaşamış, Sarı Şeyh Hüseyin Efendi isminde bir mübarek zât, bir gâzi ve şehid var; onun hatırasına beldenin kadirbilir ahali her sene merasimler yapıyor. Bu merasimler münasebetiyle bu güzel beldedeyiz.

Bu arada size bu güzellikleri biraz anlatmak istiyorum: Torosların güzellikleri tariflere sığmaz. İstanbul'daki, Ankara'daki kardeşlerime tavsiye ederim, bu güzel yerleri görmelerini... Her taraf yemyeşil çam ormanları, muhteşem heybetli dağlarla çevrili, çok güzel bir beldedeyiz.

Beldenin ahali ecdadının örfünü, adetini devam ettirmek için bu merasimi yapıyor ve o Sarı Şeyh Hüseyin Efendi'nin kabrini yaptırmışlar. Çok güzel, yüksek bir tepe... Üç tarafı son derece derin, böyle muhteşem bir manzara... Bir tarafı dağa yaslanmış durumda, balkon gibi.

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Orada kapalı, gölgeli bir alan meydana getirmişler. Orada hayır yapıyorlar, etli bulgur pilavı, ayran dağıtıyorlar. Kur'an-ı Kerim yarışması yapıyorlar.

Bizi de bu münasebetle çağırmışlardı. Biz de seve seve geldik. Çünkü bizim amaçlarımızdan birisi, yaptığımız çalışmalardaki amaçlardan bir tanesi, sevgili dinleyiciler, halkımızın mefâhirini, yâni iftihar ettiği eski mazisine ait güzellikleri, değerleri hatırlaması ve yaşatması ve bunları geliştirmesi.

Bursalı Mehmed Tâhir Bey,¹eski Bursa meb'usudur. *Osmanlı Müellifleri* diye çok kıymetli bir eser yazmıştır.

---

¹ Bursalı Mehmed Tâhir (1861-1925): Ülkemizde biyografi ve bibliyografya çalışmalarının öncülerindendir, O, zengin bir bibliyografyanın, araştırmacıların işini kolaylaştırıp mükemmel eserlerin yazılmasına yardımcı olacağını, bu araştırmalar sonucunda Türklerin insanlık tarihine katkılarının eksiksiz olarak önsözündeki bir söz kafama nakşolmuştur, dâimâ onu hatırlarım. Dünkü merasimde de buradakilere de söyledim, memnun oldular: ortaya konulabileceği düşüncesiyle, bütün hayatını bu yönde eserler vermeye adanmıştır. Onun bu alanda ismini ölümsüzleştiren abidevi eseri yirmi-yirmi beş yıllık çalışmasının ürünü olan *Osmanlı Müellifleri'dir* (C.I-III, İstanbul,1915- 1924)

Osmanlı döneminde yetişmiş 1691 Türk müellifinin biyografisini içeren eser, müelliflerin ihtisas ve mesleklerine göre gruplandırılarak tertip edilmiştir. Bu tasnife göre, müelliflerden 288'ini tasavvuf erbabı, 465'ini alimler, 510'unu şair ve edipler, 237'sini tarih, 84'ünü tıp ve 107'si de riyazi ilimlere sahasında eser bırakmış müellifler meydana getirmektedir, Ayrıca çeşitli vesilelerle 480 müellifin daha biyografisine yer verilmiştir. Adı zikredilen eser sayısı 9000'i aşkındır. Biyografilerde, müelliflerin doğum ve ölüm tarihleri ile yerleri, meslekleri ve eserlerinin belirtilmesine özen gösterilmiştir. Müellifler, ait oldukları bölümde alfabetik ve yine içinde vefat tarihlerine göre sıralanmışlardır

Onun kitabının

“—Kadir bilen milletlerin içinden, kadri bilinecek insanlar yetişir.” diyor.

Tabii, gençler karşılarında nümûne insan görmeli; özeneceği, onun gibi olmayı isteyeceği insanlar görmeli!.. Biz de onlara öyle insanları tanıtmalıyız. O bakımdan, belde ahalisini tebrik ediyorum, yöneticilerini tebrik ediyorum. Böyle güzel bir işi, kültür bakımından önemli bir işi yapıyorlar. Kültürümüze güzel bir hizmet... Bu bizim kendi amaçlarımız içinde, vakıflarımızın amaçları içinde olduğu için, biz de severek, koşarak geldik.

Hem o mübarek zâtı hatırlatmış oluyorlar, hem hayır yapmış oluyorlar; hem de bu şenlikler günden güne devam ediyor. Perşembe günü birtakım faaliyetler, merasimler; dün Kur'an-ı Kerim yarışması vardı, bugün Mevlid var... Yarın silah talimleri, nişan atımları olacak, an'anevî kıyafetlerle, sembolik düğün yapılacak diye bildiriyorlar. Tavsiye ederim bu günleri unutmayın! Bir dahaki sene inşaallah sağ olursam, ben de size anons ederim. Bu güzel yere beraberce gelelim!..

a. Peygamberlerin Anılması İbadettir

Tabii, bu eski büyükleri anmanın değeri ile ilgili bir hadis-i şerif okumak istiyorum size, sevgili Akra dinleyicileri!.. Ed- Deylemî *Müsnedü'l-Firdevs* kitabında Muaz ibn-i Cebel RA'dan rivayet etmiş.

Peygamber SAS Efendimiz şöyle buyuruyorlar:²

ذِكْرُ الْأَنْبِيَاءِ مِنَ الْعِبَادَةِ، وَذِكْرُ الصَّالِحِينَ
كَفَّارَةٌ لِلذُّنُوبِ، وَذِكْرُ الْمَوْتِ صَدَقَةٌ، وَ ذِكْرُ
النَّارِ مِنَ الْجِهَادِ، وَذِكْرُ الْقَبْرِ يُقَرِّبُكُمْ مِنَ
الْجَنَّةِ، وَ ذِكْرُ الْقِيَامَةِ يُبَاعِدُكُمْ مِنَ النَّارِ، وَ
أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ تَرْكُ الْحَيْلِ، وَرَأْسُ الْمَالِ الْعَالِمِ
تَرْكُ الْكِبْرِ، وَثَمَنُ الْجَنَّةِ تَرْكُ الْحَسَدِ، وَالنَّدَامَةُ
مِنَ الذُّنُوبِ التَّوْبَةُ الصَّادِقَةُ

(الدیلمی عن معاذ)

RE. 286/6 (*Zikrü'l-enbiyâi mine'l-ibâdeti*)
“Peygamberlerin zikredilmesi, anılması,
hatıralarının dile getirilmesi, anlatılması
ibadettir.”

Biliyorsunuz, Kur'an-ı Kerim'de de kıssalar var,
eski ümmetlerin başına gelmiş ibretli olayları
bize anlatan ayet-i kerimeler var... Nuh AS'ın
kavmi nasıl davranmış? Nuh AS onları gece
gündüz nasıl Cenâb-ı Hakk'ın yoluna davet
etmiş?.. İbrâhim AS Nemrut'la nasıl mücadele
etmiş? kavmini nasıl Allah'ın birliğini kabul
etmeye ve ona ibadet etmeye çağırmış?.. Mûsâ
AS, Hârûn AS nasıl Firavun'un tanrılık iddiası
karşısına çıkarak, Allah'a yönelmeyi anlatmış?..

² *Keşfü'l-Hafâ*, c.15, s.1366, no:43584; *Câmiü'l-Ehâdîs*,
c.XIII, s.40, no:12503.

Tabii, her peygamberin hayatı ibretlerle doludur, çok önemlidir, onların tevhid mücadelesidir.

“Peygamberlerin böyle anılması ibadettir.” diyor Peygamber Efendimiz SAS. Bu hadis-i şerifindeki birinci cümlesi böyle. Öbür cümleler devam edecek. Hemen bunun neticesini kendi kendimize düşünelim: Bu hadis-i şerifin, bu cümlesinin sonucu nedir?..

Biz kendimize, hanımlarımıza, ailemize, çoluk çocuğumuza Peygamberleri tanıtacağız. Peygamberlerin hayatlarını anlatacağız. Onların nasıl mücadeleler yaptıklarını, nasıl fazilet mücadelesi yaptıklarını, insanları hakka, hayra nasıl çağırdıklarını anlatacağız, öğreteceğiz Gençlerimiz bilecek, herkes bilecek ve tabii o peygamberlerin yolundan yürümeğe çalışacak bütün mü'minler...

b. Salihlerin Anılması Keffarettir

Devam ediyor Peygamber SAS Efendimiz bu hadis-i şerifinde:

وَذِكْرُ الصَّالِحِينَ كَفَّارَةٌ لِّلذُّنُوبِ

(*Ve zikrû's-sâlihîne keffâretü'z-zünûb*) İkinci cümlesi bu. Yâni, peygamberler anılırsa ibadet oluyor, çok sevaplı bir şey. “Sâlih kimselerin anılması, hatıralarının yad edilmesi, ihyâ edilmesi, tanıtılması, anlatılması; bu da günahlara keffarettir. Yâni, ananların günahlarının affedilmesine vesîle olur.”

Biliyorsunuz, bir başka mübarek sözde de:³

عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ

(*İnde zikrû's-sâlihîne tenzilü'r-rahmeh*)
“Sâlihlerin anıldığı yere rahmet-i ilâhî iner.”
buyruluyor. Yâni, orayı rahmet kaplar, oraya rahmet iner, oranın insanları rahmete mazhar olur demek.

Demek ki, Peygamber SAS Efendimiz bizleri sâlih kimselerin hayatlarını dinlemek ve anlatmakla da meşgul olmaya davet ediyor. Niçin?.. Çünkü onlar Allah'ın sevgili kullarıdır, itaatli kullarıdır. Allah'ın emirlerini tutuyorlar, bu hususta fedâkârlıklar yapıyorlar, kuvvetli azim gösteriyorlar. O sâlih kimselerin iradelerinin gücünü görüyoruz, ibadete bağlılıklarını görüyoruz. Hayatları, sözleri bizim için çok kıymetli bilgi kaynağı oluyor.

Onları dinlediğimiz zaman, “Bak, Allah'ın ne kulları varmış, ne kadar güzel ibadet eylemişler! Biz de sâlih kul olmağa çalışalım, biz de onlar gibi gayretli olalım! Biz de günahlardan kaçınmakta onlar kadar azimli davranalım! sevaplı işleri yapmakta, gece gündüz Cenâb-ı Mevlâ'ya ibadet etmekte gayretli olalım!” diye, içimizde tabii duygular hasıl olacak.

Böylece hem geçmiş günahlarımız silinecek, hem de ileriye dönük olarak iyi işler yapmaya, kendimizi gönül bakımından, ruh bakımından, azim ve irade bakımından hazırlamış olacağız.

³ Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.326; Süfyan ibn-i Uyeyne Rh.A'ten. *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.70, no:1772.

Bu çok güzel bir şey... İnsanın istikbale dönük güzel şeyler kurması, güzel şeylere niyet etmesi çok güzeldir. Mü'minin niyeti amelinden daha hayırlıdır. Mü'minin niyeti çoktur, geniştir; emelleri, arzuları boldur... Ama hepsini yapamayabilir. Fakat, hiç olmazsa o güzel şeyleri istemek, güzel bir şey... O bakımdan, sâlihlerin de hayatlarını okumalıyız.

Biliyorsunuz, rahmetli Hocamız Mehmed Zâhid Efendi Hazretleri, neşriyatları arasında, yayınladığı kitaplar arasında ilk yayınladığı *Tezkiretü'l-Evliyâ* kitabıydı. *Tezkire* de yine bu zikir kelimesiyle ilgili; hatırlatmak demek. *Zikir* hatırlama demek, *tezkire* hatırlatmak demek. *Tezkiretü'l-Evliyâ*, velîlerin hayatlarını anlatan, hatırlatan kitap ismi olmuş oluyor.

İran'ın meşhur sûfî yazar ve şairlerinden Ferîdüddîn-i Attar kaleme almış; Türkçe'ye de çok defalar, muhtelif mütercimler tarafından, asır asır, çeşitli zamanlarda, çeşitli dil yapılarında tercüme edilmiş. Ben bunlardan çok tarihî olan bir tanesi üzerinde, Budapeşte'den nüsha getirttim, çalışıp neşretmek istiyorum. Çok tatlı bir dili var. Ama Hocamız bu işi ilkönce, Türkiye'deki mevcut bazı nüshalardan faydalanarak yayınlamıştı. Tabii, ihvânımız, kardeşlerimiz orada sâlihlerin, evliyâullahın hayatlarını okudukça lezzet duyuyorlardı. Çok sevilen, zevkle okunan bir kitap *Tezkiretü'l-Evliyâ* kitabı.

Demek ki, "Sâlihlerin anıldığı yere rahmet iner ve sâlihlerin anılışı günahlara keffaret olur."

hadis-i şerifinin bu cümlesini, biz de aynı şekilde uygulamaya çalışmalıyız. Sâlihleri tanımağa, tanıtmaya çalışmalıyız.

“—Bak, eski ümmetlerden ve bizim ümmetimizden nice mübarek insanlar geçmiş!” diyerek, çocuklarımıza öğretmeliyiz.

Meselâ düşünün; İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri, saltanatını, sarayını, tâcını, tahtını bırakıp, Cenâb-ı Hakk’ın rızasını kazanmak için hayatında çok büyük bir değişiklik yapıyor. Bunun gibi.

Meselâ, öyle kimseler var ki, dağda yol kesip eşkıyalık yapıyormuş ama, sonra bir yerde bir “*Bi’smi’llâh*” yazısı görüyor. Bu *Bi’smi’llâh*’tır, mübarektir diye temizliyor çamurlarını, kaldırıyor, öpüp başına koyuyor. O gece;

“—Sen bizim ismimize hürmet eyledin, biz de seni günahlardan kurtaracağız!” diye rüya görüyor. Ondan sonra tevbe ediyor, çok mübarek bir kul oluyor. Yâni eşkıyalıktan, anarşistlikten, yol kesicilikten Allah’ın sevgili kulu, evliyâlığa dönmüş oluyor.

Tabii, bu gibi şeyler var, bunların bilinmesi çok önemli...

Bir de sevgili dinleyiciler, ben şunu vaazlarımda, çalışmalarımda, konuşmalarımda gördüm: İnsanlara mücerred şeyleri anlattığınız zaman, anlamaları zor oluyor da; müşahhas şeyler, misaller verirsiniz, anlatırsanız, olaylar anlatırsanız, kişileri anlatırsanız; onlar sözünüzü o zaman daha kolay anlıyorlar.

Hiç unutmuyorum, bir Kur'an kursunda benden konuşmam istenmişti. Ben de Kur'an kursu öğrencilerine bir saat kadar konuştum. İşte Kur'an'la ilgili sözler söyledim. Yaptıkları çalışmaların çok iyi olduğunu anlattım. Arada bir de, bilgiler hatırlarında kalsın diye, bir fıkra, bir menkabe, bir olay anlattım. Ertesi gün sordum, yoklama yaptım; çocuklar her şeyi unutmuşlar, sadece anlattığım olayı, menkabeyi hatırlıyorlar, hikâyeyi hatırlıyorlar. Ötekiler unutulmuş.

Demek ki, böyle sâlihlerin hikâyeleri, peygamberlerin hikâyeleri, pedagoji dedikleri öğretim bakımından, çocukların eğitimi öğretimi bakımından da önemli... Çünkü, misali anlaması kolay... Ama insanların soyut fikirleri, kavramları anlaması daha zordur. Onun için, Kur'an-ı Kerim de misalle anlatma usûlünü kullanır. Peygamber Efendimiz de hadis-i şeriflerde aynı metodu kullanır.

c. Ölümün Anılması Sadakadır

Sonra devam buyuruyor Peygamber Efendimiz, nelerin anılması gerektiğini anlattığı bu hadis-i şerifinde, üçüncü cümle:

وَذِكْرُ الْمَوْتِ سَدَقَةٌ

(*Ve zikrû'l-mevti sadakatün*) “Ölümün de hatırlanması, anılması sadakadır.” buyuruyor Peygamber Efendimiz. Ölümü de zikretmek, hatırlamak, yad etmek lâzım!

Biliyorsunuz, insan parasını ayırıyor, fukaraya götürüp veriyor; gönlünü alıyor, sevindiriyor, ihtiyacını görüyor onun... Allah rızası için yaptığı bu masrafa sadaka diyoruz. İşte para verdiği için, sadaka verdiği için, hayır yaptığı için sevap kazanıyor insan... Ama durduğu yerden ölümü düşündüğü zaman, bu da sadaka oluyor. Bundan da sevap kazanıyor insan...

Evet, ölüm düşüncesi çok tatlı bir şey değil ama, tatlı da olsa, tatsız da olsa ölüm herkesin başında... “*Uyudun uyanamadın olacak*” dediği gibi şairin,⁴ bir gün muhakkak herkesin başına gelecek... O halde ölüm gelmeden evvel, ölüm gelirse, neler yapılacağını bilmek lâzım! Ölümden sonrasını şimdiden düşünüp, ölümden sonrası için tedbirler alması lâzım!..

Ölümden sonra kabir hayatı var, kabirden sonra ahiret var, ahirette mahkeme-i kübrâ var... Mahkeme-i kübrânın sonunda cennete gitmek var... İşleri başarıp, Allah'ın sevdiği kul durumunda olduğu anlaşılınca cennete gitmesi mümkün... Bir de günahkâr olduğu için, cehenneme gitmek tehlikesi var insanlar için... Demek ki, bunları şimdiden düşünüp tedbirini alması lâzım!..

---

⁴ Cahit Sıtkı Tarancı'nın (1910-1956), *Otuz Beş Yaş* şiirinden. Kıt'anın tamamı:

*N'eylersin ölüm herkesin başında;
Uyudun uyanamadın olacak...
Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak;
Taht misali o musalla taşında...*

Ölmeden evvel, ölmüş gibi, o tarafa doğru şöyle bir hayalinden aklını gezdirip, seyahat edip; “Onlar öyle olacağına göre, ben onlar olmadan önce tedbir alayım!” diye, insanın intibahına, uyanmasına sebep olduğundan, ölüm düşüncesi de çok sevaptır ve faydalıdır. İnsanı kötülüklerden alıkoyan ve iyilikleri yapmağa şevklendiren bir şeydir ölümü düşünmek...

“—Ölüp gideceğim, bari paramın bir kısmını ayırayım da şurada bir hatıra olsun, bir çeşme yaptırayım da, gelen geçen su içsin, bana dua etsin... Bir köprü yaptırayım da, buradan geçtikçe bana dua etsinler... Cami yaptırayım da, içinde namaz kılsınlar..” diye insanı hayırlara sevk eder.

Hayırları insan niçin yapıyor?.. Sadaka-i câriye olsun diye, öldükten sonra defter-i a'mâli kapanmasın, sevap kazanması devam etsin diye yapıyor. Onun için, ölümün anılmasını da sadaka diye bildiriyor Peygamber Efendimiz; tavsiye buyuruyor.

Ne oldu şimdiye kadar?.. Üç tane tavsiye oldu:

1. Peygamberleri anmak, hatırlamak ibadettir.
2. Sâlihleri anmak, hatırlamak günahlara keffarettir.
3. Ölümü anmak, sadakadır.

Tabii, ölümü de anacağız. Biz dervişler olarak ölümü ne zaman anıyoruz?.. Zikre oturduğumuz zaman, *râbıta-i mevt* yaparak anıyoruz. “Demek ki, dervişlerin *râbıta-i mevt* yapması, Peygamber SAS Efendimiz’in tavsiyesini uygulama olduğundan, sünnet-i seniyyeye uygundur, faydalı bir şeydir.” diye, tabii bu arada o da hatırımıza geliyor.

d. Cehennemî Anmak Cihad Gibidir

Devam buyuruyor Peygamber Efendimiz, hadis-i şerifinin içinde:

وَذِكْرُ النَّارِ مِنَ الْجِهَادِ،

(*Ve zikrû'n-nâri mine'l-cihâd*) “Cehennemî anmak, hatırlamak, o da cihaddan bir çeşit sayılır, cihad gibidir.”

Biliyorsunuz, cihad zor bir iş. İnsan hazırlığını yapıyor, okunu, silahını hazırlıyor, yola çıkıyor. Askerî harekâtın binbir türlü meşakkati, tehlikeleri var... Savaşa giriyor, savaşın binbir türlü tehlikesi var... Yaralanmak olabilir, azalarının bazısını kaybedebilir. Bir bomba patlar, bacağını alır götürür. Şehid olmak mümkün... Yâni, cihad zor bir olay... Ama yapılması da lâzım geliyor.

Cihadı yapmadığınız zaman, düşmanlar istilâ ediyor. İşte Balkanların durumunu görüyorsunuz, işte dünyadaki diğer İslâm ülkelerinin hâl-i pür-melâlini görüyorsunuz. Mutlaka insana kaseden düşmanlar var... Veya en son bu Orta Afrika'da birtakım şeyler oldu. Birtakım düşman kabileler bir kampı bastılar, ötekisinin bütün çoluk çocuğunu, karısını kampta katliam eylediler. Sonra orada ihtilâl oldu.

Demek ki, hazırlıklı olmayınca düşman saldırabiliyor. Onun için, Osmanlı şairlerinden birisi buyurmuş, güzel bir söz:

Hâzır ol cenge, eğer ister isen sulh ü salâh!

Yâni, “Sulh içinde yaşamak istiyorsan, savaşa, cihada hazırlıklı ol!” diyor. Onun için, bizim de savaşa hazırlıklı olmamız lâzım! Her türlü tedbiri almamız lâzım!..

Ben biraz da böyle vaazlarda bunları anlatıyorum: Mâlûm, bir insanın kılıcı belinde kuşanmış iken kıldığı namaz, kılıçsız, silahsız kıldığı namazdan yedi yüz kat daha sevaplı... Şimdi kılıç yerine tabanca taşınıyor, daha başka silahlar taşınıyor. Demek ki polisler, askerler bu namazı kılarken, yedi yüz misli sevap alıyorlar. Çünkü, insanları koruyorlar. Çünkü, ordumuz var diye korktuğu için, düşmanın saldırması engelleniyor. Yoksa, ne Yunan dururdu, ne Bulgar dururdu, şimdiye üstümüze çoktan saldırırlardı.

Demek ki cihad önemli... Cehennemi düşünmek de cihad gibidir. O da cihaddan bir şey sayılıyor. Cehennem de tabii korkunç bir şey, cihad gibi korkunç... Cehennemi düşündüğü zaman, sanki cihad yapmış gibi insan sevap kazanıyor. Tabii, bunun da faydası çok... Cehennemin korkunçluğunu ayet-i kerimeler anlatıyor, Peygamber Efendimiz anlatıyor. Meselâ:

“—Cehennemdeki insanlar cehennemin zakkumunu yiyecekler. Eğer o cehennemin zakkumundan bir damla dünyanın okyanuslarına damlasaydı, hepsini zehir gibi acı ederdi. Bunu sabah akşam yiyen bir insanın, ne kadar ızdırab çekeceğini düşünün!” diye bildiriyor hadis-i şerifte...

Cehennemi düşünmek, cehennemin azablarını bilmek, insanı iyi insan olmağa sevk ettiği için, o da önemli...

e.Kabri ve Kıyameti Düşünmek

وَذِكْرُ الْقَبْرِ يُقَرِّبُكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ،

(*Ve zikrû'l-kabri yukarribuküm mine'l-cenneh*) “Kabrini, insanın gömüleceği mezarını düşünmesi; bu da insanı cennete yaklaştırır.” Bunun da olması lâzım!.. “Bir gün gelip şu kara toprağın altına gireceğim!” diye, insanın düşünmesi lâzım!..

Biliyorsunuz, Arap şairlerinden birisi güzel bir şiir yazmış:⁵

وَالْقَبْرِ صَنْدُوقُ الْعَمَلِ

(*Ve'l-kabri sandûku'l-amel*) “Kabir, insanın amel sandığı gibidir.” diyor. Yâni nasıl gelin kızın bir sandığı vardır, oyaları, işleri yapar ve sandığına doldurur, çeyizi olur. Sonra evlendiği zaman evini onlarla süsler. İnsanın da kabri,

böyle bir çeyiz sandığı gibidir. Dünyada işledikleri kabrinde gelecek, yanında yoldaş olacak olduğu için, sandık gibi söylemiş şair.

⁵ İbn-i Haceri'l-Askalâni'nin *Münebbihat*'ında (Çeviren: Celâl Yıldırım, Bahar Yayınevi, İstanbul 1977) İkili Sözler bölümünün sonunda (s.16) yer alan şiirin tamamı şöyle:

يا من بدنياه اشتغل، قد غرَّه طول الأمل.

اولم يزل في غفلة، حتى دنا منه الأجل.

الموت يأتي بغتةً، و القبر صندوق العمل.

اصبر على احوالها، ال موت ال بالجل.

Tabii biz de kabri düşünürsek, kabre sevap göndermeye, a'mâl- i sâliha göndermeye gayret ederiz. “Kabir karanlık, nurlanması için zikir yapayım... Kabirde amellerim, sadakam yoldaş olsun!” diye insan tedbirini alır. Böylece kabri düşünmek insanı cennete yaklaştırır.

وَذِكْرُ الْقِيَامَةِ يُبَاعِدُكُمْ مِنَ النَّارِ

(*Ve zikrû'l-kıyâmeti yübâidüküm mine'n-nâr*)
“Kıyameti düşünmek, hatırlamak, yâd etmek de sizi cehennemden uzaklaştırır.” diyor. Evet, kıyâmet de çok dehşetli olayların olacağı bir devre... Kıyâmet kopmasıyla korkunç şeyler olacak. İşte onları düşünüp, onların karşısında insanın şimdiden tedbir alması önemli.

Tabii şimdi duyuyorsunuzdur, “Ahir zamandayız!” deniliyor, “Kıyâmetin alâmetleri, *eşrâtü's-sâah* belirdi.” deniliyor. “İşte Mehdi çıktı, çıkacak...” filan diye bazı mü'minler Mehdi'yi bekleme durumuna girdiler, konuşuyorlar. Tabii bir şeyi ben onlara daima hatırlatıyorum: İnsan kendisi öldü mü, onun kıyameti kopmuş demektir. Yâni ona başka kıyâmet yok. İnsanın kendisinin şahsen ölmesi onun şahsî kıyâmetidir. Bir de kâinâtın umûmî kıyâmeti var, o ayrı. Ama insan öldü mü, onun şahsî kıyâmetidir. İnsan ölüme hazırlanmalı! Yâni o kıyâmete, ölümüne hazırlanmalı!..

Kıyâmeti de çoluk çocuğumuza anlatmalıyız. Oturtmalıyız, “Oturun bakalım, bugün kıyâmetle ilgili hadis-i şerifleri okuyacağız diye, kıyâmette neler olacağını çocuklar bilmeli!.. Bu

da insanı cehennemden uzaklaştırır. Hakikaten günahları yapmamaya sevk eder, cehennemden uzaklaştırır.

f.Kibrin Terk Edilmesi

Bunları buyurmuş Peygamber Efendimiz hatırlanacak şeyler arasında ama, hadis-i şerifi devam ediyor, onları da okuyalım:

وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ تَرْكُ الْحَيْلِ،

(*Ve efdalü'l-ibadeti terkü'l-hiyel*) “İbadetin en üstünü hileleri terk etmektir.”

Biliyorsunuz insanlar, bir şeyi yapmakta zorlandığı zaman çare ararlar. “Acaba onu öyle yapmasam da şöyle yapsam ama, böyle yapmayı da kılıfına nasıl uydurabilirim?..” diye düşünürler. Tabii bu ibadetlerde de, böyle kılıfına uydurarak ibadetten kaçınmak, yâni halk tabiriyle kaytarmak filan gibi durumlar iyi değil... İbadeti insan Allah rızası için fedakârca, candan, istekli olarak, isteyerek, seve seve yapmalı!.. İbadetin üstünü hileleri, çareleri terk etmektir. Cân u gönülden, seve seve ibadeti yapmaktır.

وَرَأْسُ الْمَالِ الْعَالِمِ تَرْكُ الْكِبْرِ،

(*Ve re'sü'l-mâli'l-âlim*) *Re'sü'l-mâl*, sermaye demek. Yâni, *mal* kelimesini elif-lâmlı kullanmış burada. “Alimin sermayesi...” Yâni, tüccarın sermayesi var, onunla ticaret yapıyor; alimin sermayesi nedir?.. (*Terkü'l-kibr*) “Alimin sermayesi de kibri terk etmesidir.” Çünkü alim

kibirli olursa, mânevî bakımdan derecesini düşürür, Allah'ın sevmediği bir insan durumuna gelir.

Allah kibri sevmiyor. İnsanın ululanmasını, kibirlenmesini, büyüklenmesini, başkasına tepeden bakmasını sevmiyor; mütevazı olmayı seviyor.

أَلْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ، مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرِ

(م. ت. حم. عن ابن مسعود)

(*Lâ yedhulü'l-cenneh, men kâne fî kalbihî miskàle zerretin min kibrin*)⁶ “Kalbinde zerre kadar kibir olan, cennete girmeyecek!” diye Efendimiz'in bir tehditli hadis-i şerifi var. Onun için kibri insanlar gönüllerinden söküp atmalıdır.

Kibir tabii yöneticilerde olabilir, “Ben bakanım, başbakanım!” veyahut “Ben reisicumhurum!” diye; veyahut askerlerde olabilir, “Ben başkomutanım!” vs. diye. Veyahut alimlerde olur, “Ben biliyorum, halk bilmiyor, ben onlardan

⁶ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, no:91; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.361, no:1999; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Muhammed), c.III, s.445, no:945; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:69; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VIII, s.477, no:5066; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.X, s.75, no: 10000; Bezzâr, *Müsned*, c.I, 8, no:1512; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.IX, s.89, no:7110; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Tahavî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.XII, s.225, no:4836; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.V, s.2, no:3; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXIII, s.280, no:4762; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.951, no:7747 ve s.959, no:7771; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.372, no:3117; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVII, s.107, no: 17689-17693; RE.486/2.

üstünüm!” diye. Bunlar tabii doğru değil. Alimin o kibri atması lâzım, mütevazı bir kimse olması lâzım! Alimin ana sermayesi budur. Yoksa kibirli oldu mu, ilminden mânevî fayda görmez, Allah ona sevap vermez.

g. Cennetin Bedeli Hasedi Terk Etmek

Hadis-i şerif devam ediyor. Başka başka konuları cümleler halinde eklemiş Efendimiz.

وَتَمَنُّ الْجَنَّةِ تَرَكُّ الْحَسَدِ،

(*Ve semenü'l-cenneh*) “Cennetin bedeli, cennete girişin ücreti...” *Duhûliye* derlerdi eskiden, bir yere giriş için ödenen paraya. “Cennetin duhûliyesi, (*terkü'l-hased* kıskançlığı terk etmektir.” Yâni, kıskanç cennete giremeyecek; kıskançlığı terk ederse, cennete girmek mümkün olacak.

Onun için, mü'min mü'mini kıskanmamalı, elindeki nimetin zevâlini istememeli! Ve “Allah daha çok versin... Mübarek olsun...” demeli, gözü tok olmalı, hased etmemeli. *Terkü'l-hased* cennetin bedelidir.

Tabii iki şeye gıpta edilebilir... Peygamber Efendimiz öyle buyuruyor hadis-i şerifinde: “İki şeye gıpta edilebilir, hased edilebilir: Allah bir kimseye ilim vermiş, o da ilmini anlatıyor etrafa, ışık saçıyor, insanları doğru yola çekiyor. Böyle bir kimseye imrenilir. ‘Ah, ben de böyle alim olsaydım, ben de böyle hayırlı işler yapsaydım!’ diye ona hased edilebilir.”

Tabii biz bu çeşit olumlu hasede, makbul hasede *gıpta* diyoruz. Alime *gıpta* edilir, bir...

Hayırsever zengine *gıpta* edilir.” Yâni, “Falanca adam bak ne kadar hayırlar yaptı, beldemizi hayırla doldurdu, parasını hayra sarf ediyor. Ah benim de param olsaydı, ben de hayır yapsaydım!” diye ona hased etmek, bu da makbul bir hased. Yâni olumlu bir hased. Buna da *gıpta* diyoruz. Zengine de *gıpta* edilebilir. Hayırsever zengine *gıpta* edilebilir.

Hayırsever zengine *gıpta* edilir, ilmini başkasına anlatan alime *gıpta* edilir. Ama başka şekillerde, başkasının elindeki nimete göz dikilmez, hased edilmez, kıskanılmaz. Bu hased duygusu kötü bir duygudur.

Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:⁷

الْحَسَدُ يَأْكُلُ كُلَّ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

(د. هب. عن أبي هريرة؛ ه. ع. ش. هب. والديلمي عن أنس)

⁷ Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II s.693, no:4903; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.266, no:6608; Abd ibn-i Humejd, *Müsned*, c.I, s.418, no:1430; Ebû Hüreyre RA'dan.

İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1408, no:4210; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.330, no:3656; İbn-i Ebî Şeybe, *Musanef*, c.V, s.330, no:26594; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.267, no:6610; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.136, no:1049; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.271, no:6212; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.2, s.159, no:2812; İbn-i Abdi'l-Ber, *Temhîd*, c.VI, s.124; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.247; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.II, s.227; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimâşk*, c.LIV, s.170; Enes RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.II, s.136, no:1048; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.833, no:7438; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.117, no:1132; *Câmiu'l-Ehâdîs*, c.XII, s.193, no:11738.

RE. 202/17 (*El-hasedü ye'külü'l-hasenât, kemâ te'külü'n-nâru'l- hatab*) “Ateşin odunları yakıp kül ettiği, bitirdiği gibi, hased de hasedci insanın başka yerlerde, başka sebeplerle yapmış olduğu güzel ibadetlerin sevaplarını da yok eder. Hasenâtını kül eder.” Yâni, “Hasedci insanın öteki taraftaki hasenâtı da zarar görür, elinden çıkar, kül olur, yanar gider.” diye bildiriyor.

Onun için, mü'minin gönlünde başkasına karşı, başka nimet sahiplerine karşı hased olmamalı! “Eh Allah vermiş, mübarek olsun!” demeli!..

Biliyorsunuz toplumlarda, toplum tabakaları arasındaki hasedlerden, çok büyük sınıf çatışmaları meydana geliyor. Avrupa'da kapitalist insanlar fakirlere karşı merhametsiz olduğundan, fakirler de zenginlere karşı hasedci ve düşman olduğundan, büyük çatışmalar meydana geldi. Hatta iktisadi düzenler değişti, komünizm düzeni diye bir düzen uygulandı bazı dünya ülkelerinde... Ama o da bir çare getiremedi. Çünkü, işin temelinde insanların birbirlerin sevmesi, merhamet etmesi, hased etmemesi, güzel duygularla birbirlerine bakması bulunuyor. Bu olmayınca, dînî bakımdan bunlar sağlanmayınca, insanlar birbirlerine ne yapsan zulmediyorlar. Birbirlerinin hakkını, ne türlü tedbir alsan çiğniyorlar.

Bu sefer komünist ülkelerde de, komünizmin uygulandığı ülkelerde de, partiler yüksek bir sınıfı meydana getirdi. “Bu adam partidendir, partizandır.” deyince; ötekileri astı, kesti, türlü haksızlıklar yaptı. O partizanlar lüks

arabalarda, lüks yerlerde gezdiler. Çok büyük paralarla, imkânlarla yaşadılar. Öbür tarafta işçi sınıfı gene, patronların zamanındaki gibi mağdur oldu, hakkını alamadı.

Bütün bunlar tabii, insanlar imanlı olmadığı zaman, her türlü tedbirin işe yaramadığını gösteriyor.

İslâm'da böyle değil. İslâm'da zengine de, fakire de Allah güzel duyguları emrediyor, Peygamber Efendimiz güzel ahlâkı öğretiyor. Zengin parasını Allah yoluna saçıyor, sarf ediyor; sevap kazanıyor. Fakir de hased etmiyor, Allah'ın verdiği kanaat ediyor, kimsenin elindeki nimete göz dikmiyor; "Ben bunu yıkarım, yakarım!" demiyor.

Meselâ, Mercedes şu kadar para... Cayır cayır yakılıyor. Bir molotofkokteyli atılıyor, koca bir mobilya mağazası cayır cayır yanıyor. Nedir bunlar?.. Tabii İslâmî terbiyenin insanlara öğretilmemesinin acı sonuçlarıdır.

h. Günahtan Pişmanlık Duymak

Ve hadis-i şerifin son cümlesine geliyoruz. Bu da tabii bizim için bir bakıma müjde:

وَالنَّدَامَةُ مِنَ الذُّنُوبِ التَّوْبَةُ الصَّادِقَةُ.

(*Ve'n-nedâmetü mine'z-zünûb, et-tevbetü's-sâdıkah*) buyurmuş Peygamber Efendimiz Yâni "İşlenmiş günahlardan duyulan pişmanlık, nedâmet, iç acısı; 'Eyvah! Ben o günahları işlemiştim maalesef, niye işledim, ne kadar pişma-

nım, ne kadar perişanım, keşke işlemeseydim.’ diye günahlardan pişmanlık duymak, (*et-tevbetü’s-sâdıkah*) hakîkî tevbedir.“

Biliyorsunuz Arapça’da bir takım kaideler vardır. İsim cümlesinde *mübtedâ-haber* meselesi vardır. *Mübtedâ*, yâni birinci cümle, yâni özne ma’rife olur, yüklem nekre olur. Yâni birisi elif-lâmlı olur, öteki de tenvinli olur. Fakat burada öyle demiyor. (*En- nedâmetü mine’z-zünûb*) Günahlardan pişmanlık duymak, (*tevbetün sâdıkatün*) demiyor; (*et-tevbetü’s-sâdıkah*) diyor. Burada tabii mânâda bir incelik var. Yâni tam, hakîkî tevbe budur. Yâni insanın içinde, işlediği günahlara pişmanlık duygusu doğmuş, onu cayır cayır yakıyorsa, üzüyorsa; “Niye ben bu günahları işledim?” diye nedamet duyuyorsa insan, işte hakiki tevbe budur demek yâni. Çünkü duyguya dayanıyor. Sağlam bir iç acısına, duyguya dayanıyor; dille değil.

Hazret-i Ali Efendimiz RA biliyorsunuz, Kûfe Mescidi’ne girmiş, elinde tesbih, birisi kenarda *Estağfiru’llâh* diyormuş. Ona seslenmiş, demiş ki:

“—Yâ mübarek! Böyle sadece dil ile *Estağfiru’llâh* demek, yalancıların tevbesidir.”

Yâni sözle söyleyip de, içinden insan yine ben onu yaparım derse, pişmanlık duymazsa, o gerçek tevbe olmuyor. Asıl temel, insanın içinden yaptığı günahı sevmemesi, pişman olması, ona içinin yanması, onu yapmamaya niyet etmesi... Önemli olan budur. Onun için (*et-tevbetü’s-sadıkah*) demiş. Yâni haberi ma’rife getirmek sûretiyle, bunun çok önemli

olduğunu beyan etmiş oluyor Peygamber Efendimiz, hakiki tevbe budur diye...

Sevgili Akra dinleyicileri! Allah-u Teâlâ Hazretleri hepinizden râzı olsun... Günahlarımız varsa, ki vardır. “Beşer, şaşar.” derler. “Hatasız kul olmaz.” derler. Allah onları düşünüp, onlardan pişmanlık, nedâmet duyarak, hakîkî tevbe yi yakalamayı cümlemize nasib eylesin... İşte böyle, bu hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz’in bize işaret buyurduğu güzel çalışmaları da yapalım!..

Peygamberlerin hayatlarını okuyalım, okutalım, çocuklarımıza öğretelim!.. Salih insanların, evliyâullahın hayatını okutalım!.. Ölümü hatırlayalım, hatırlatalım, analım. Cehennemi anlatalım, kabri düşünelim, kıyametin kopacağını hatırımızdan çıkartmayalım!.. Bunların hepsi önemli şeyler. Bunlar üzerinde tefekkür ve bunları anlatmak önemli...

Çoluk çocuğumuzla toplandığımız zaman şöyle, akşamları ne konuşacağız?.. Tabii şimdi artık böyle bir mesele kalmadı. Herkes televizyonun karşısında, vaktin nasıl geçtiğini bilemiyor. Onun için ben, televizyona biraz da *telefisyon* diyorum. Yâni telef makinesi... İnsanın zamanı telef olup gidiyor. Böyle güzel şeyleri düşünmeye, anlamaya, anlatmaya, çoluk çocukla müzakere etmeye vakit kalmıyor.

Amerikalıların reisicumhuru Kenedi’nin ailesini, hayatını anlatan kitabı okuduğum zaman, bir şey dikkatimi çekmişti: Babası mutlaka çocuklarının akşam yemeğinde masanın etrafında hazır olmasını istermiş. Bütün Kenediler baba Kenedi’yle beraber masaya otururlarmış. O

masa adeta böyle bir politika masası gibi her şeyin konuşulduğu bir masa olurmuş. Yâni bir taraftan yemek yiyorlar, bir taraftan da baba bir soru soruyor, çocuklar cevap veriyor... O cevaba öbür çocuk başka bir fikir katıyor. Böylece çocukları –fikir jimnastiği diyelim, fikir idmanı diyelim– tefekküre alıştıyor. Hakikaten de çocuklarının hepsi meşhur kimseler oldular.

Sevgili Akra dinleyicileri! Biz de akşamları şöyle evde oturduğumuz zaman, biraz şöyle kendimiz gündemi tesbit edelim! Yâni, hep bizi böyle televizyon sürüklemesin, kendimiz gündemi tesbit edelim: “Bugün peygamberlerden filancanın hayatını anacağız!” diyelim, sevap kazanalım! “Salihlerden, evliyâullahtan filanca kimmiş, görelim haydi bakalım!” diye, çoluk çocuk onu anlatalım!.. Bazen ölümü yâd edelim! Bazen cehennemden bahsedelim! Bazen kabri anlatalım, bazen kıyameti... Böylece çocuklarda iman duygusu gelişsin.

Biliyorsunuz, imanın en kuvvetli rüknü, yâni en sağlam temel direği ahiret inancıdır. İnsanı insan yapan, insanı faydalı insan haline getiren, hayırları, hasenâtı yaptıran ahiret duygusudur. Ahiret duygusu, ahirete iman olmadı mı, “Nasıl olsa her şey bu dünyada olup bitiyor.” diyen insanların hiç kıymeti yok!.. Onlar her türlü kötülüğü yaparlar. Ahirette hesap fikri olmayan insanlar, her türlü cürmü işlemekten kaçınmazlar. Ahiret imanı çok önemli bir imandır.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi müslüman olarak yaşamaya muvaffak eylesin... Evimizde de İslâm’ca bir yaşam, İslâm’ca bir düzen kurmayı

nasib eylesin... Çoluk çocuğumuzla böyle sohbetlerin gündemlerini, muhtevalarını, içeriklerini kendimiz tesbit edelim, güzel şeyler konuşalım; güzel duyguları çocuklarımıza aşılamış olalım!.. Çocuğumuz bizden sonra da, bizim teftişimiz, kontrolümüz olmadan da, yalnız başına olduğu yerde de, iyi şeyler yapsın; kötü şeyler yapmasın... Kendini tutabilsin, azmi, iradesi kuvvetlenmiş olsun, şahsiyeti teşekkül etmiş olsun, zevkleri teşekkül etmiş olsun... Böyle sapasağlam, kale gibi, terbiyeli, bilgili, görgülü evlatlar yetiştirmiş olalım!..

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri! Allah hepinizden razı olsun... Hepinize dünya ve ahiretin hayırlarını dilerim. Cumanız mübarek olsun... Allah nice nice mübarek günlere, cumalara erişmeyi nasib eylesin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

02. 08. 1996 - ANTALYA

[Bütün CUMA SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

